

Teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse muutmise ettevalmistamise TA riikliku korraldamise töörühma koosolek

KOKKUVÕTE

Aeg: 26.11.2020 kell 14-16.30

Koht: veebis (Zoom)

Osalejad: Aleksander Vukkert, Anne Jürgenson, Argo Rosin, Enno Lend, Epp Lankots, Erkki Karo, Erle Rikmann, Kristi Raudmäe, Kristi Rüütel, Kristiina Kütt, Kristiina Ross, Mari Teesalu, Martti Kalvik, Mikk Vahtrus, Monika Tappo, Ruth Tammeorg, Siim Kinnas, Siret Talve, Taivo Raud, Tiina Silem, Triin Roosalu, Tuuli Levandi, Ulla Preeden, Urmas Varblane, Hardi Tamm, Karin Jaanson, Indrek Reimand, Andi Pärn, Leena Kurvet-Käosaar, Katrin Pihor, Mariann Saaliste, Kairi Värvi, Maia-Liisa Anton, Andre Vesikioja, Urmas Nagel, Ene Viiard, Kairi Talves, Mari Teesalu, Jaak Aaviksoo

Kokkuvõtte eelnevatest aruteludest

TAKS_korraldus_261
120.pptx

Kokkuvõtte on toodud slaididel.

Eelmisel korral jäi üles teema erinevate kogude omavahelistest seostest. Seosed on toodud slaidil. Koordinatsioonikogu on kavandatud operatiivtasandi koguna, mis on seotud igapäevase poliitikakujundamise, seisukohtade kujundamisega jne. Operatiivtasandilt on võimalik viia ettepanekuid juhtkomisjoni, mis tegeleb eelkõige arengukavaga seotud küsimustega, või ka otse TANi. Ministeeriumid ise võivad samuti viia küsimusi TAN lauale läbi ministri. Juhtkomisjon nõustab mõlemat ministrit (HTM, MKM). TAN on Vabariigi Valitsust TAI küsimustes nõustav kogu. TAN-il on õigus suunata küsimusi nii juhtkomisjoni kui koordinatsioonikogusse.

Juhtkomisjoni kuuluvad kõrgel tasemel ministeeriumite ja muude asutuste esindajad, kellel on mandaat oma asutuse esindamiseks (asekantsler, asutuse juht). Kogud on üles ehitatud nii, et tegemist oleks erinevate tasanditega ning samuti on oluline erinevate huvirühmade kaasatus (kolmandik ministeeriumite esindajaid, kolmandik ettevõtluse esindajaid ning kolmandik teadusepoole esindajaid). TAN nõustab peaministrit ja Vabariigi Valitsust, kuid juhtkomisjon arutab detailsemaid teemasid, nagu programmid, hindamised, meetmed jne. Komisjonid peavad olema töövõimelised, seetõttu ei saa kõiki huvipooli kõikidesse kogudesse kaasata. Lisaks HTM ja MKM-le on juhtkomisjoni kaasatud 4 suurima eelarvega ministeeriumi (KeM, MeM, SoM, KaM) asekancleri tasandil, samuti RM TAI eelarvestamise eest vastutava ametniku näol. Riigikantselei poolt osaleb strateegiabüroo juht. Lisaks on juhtkomisjonis 2 eksperti, kes tunnevad TAI süsteemi toimimist ja rahvusvahelisi praktikaid. Erinevatel huvigruppidel on endiselt võimalus osaleda oluliste dokumentide väljatöötamisel kaasamisprotsessi kaudu.

Arutamist vajab, kes rakendusasutustest koordinatsioonikogu töös osaleb, arvestades, et lisaks ETAGile ja EASile viivad ministeeriumid TAI tegevusi ellu ka teiste rakendusüksuste kaudu (PRIA, KIK).

Koordinatsioonikogus peaksid olema need rakendusüksused, kes tegelevad TAI meetmetega. Kuna rakendusüksused on pidevas muutumises, ei ole tarvis rakendusüksuseid nimeliselt seaduses sätestada. Koordinatsioonikogu institutsionaliseerimise osas lähevad arvamused lahku. Arendusnõunike hinnangul aitaks kogu sätestamine seaduses kaasa selle tõsiseltvõetavusele, TAI teemade esiletoomisele ning nende arutamisele.

ETAGi roll ja ülesanded

Arutatakse ETAGi saadetud dokumenti ETAGi rolli ja ülesannete kohta. ETAGi roll ja ülesanded on 8 tegutsemisaasta jooksul muutunud ning vajavad seaduse tasemel täpsustamist, näiteks ei ole ETAGi ülesandena hetkel sätestatud evalveerimist. Samas tuleb ülesanded seaduse tasandil sätestada võimalikult üldiselt.

Teema 1: ETAGi sõltumatus oma tegevuses.

- Rahvusvaheliselt on suur osa taolistest fondidest oma tegevuses sõltumatud, kuid praktika on erinev. Sõltumatus peab olema tagatud *investigator-led* meetmete puhul, kus olulisimaks kriteeriumiks on teadlaste poolt algatatud uuringute kõrge tase. Teisalt jagab ETAG ka sotsiaal-majanduslike mõjudega sihttoetusi, kus nõudluse poole esindajal on suur roll tingimuste seadmisel. Eesti peab ise leidma oma lahenduse. Hetkel ei ole erineva sisuga toetuste jagamine seaduse tasandil eristatud.
- Lisaks sõltumatusele on oluline ka pädevuse küsimus ja vajalike ekspertide olemasolu. Eesti on väike riik ja sõltumatus ei ole alati lõpuni tagatud. ETAGil ei ole kõiki vajalikke pädevusi, näiteks innovatsiooni osas, koos EASiga on võimalik vajalik pädevus tagada. Baasteaduste osas (personaalsed uurimistoetused) on põhipädevus hetkel ETAGil, teisi osapooli, näiteks teisi ministeeriume, ei ole uurimistoetuste jagamisse kaasatud, küll aga on teisi osapooli kaasatud arendusgrantide ja erinevate sihttoetuste jagamisse.

Teema 2: erinevate osapoolte osalemine toetuste jagamisel

- Ministeeriumid kujundavad kohati ise oma valdkonna innovatsioonimeetmeid ja need viiakse ellu nende ministeeriumite rakendusüksuste poolt. Ministeeriumid tegutsevad selles osas killustunult. Arutamist vajab, kas ministeeriumite roll peaks olema laiem kui ainult rakendusüuringuid puudutav, kas ministeeriumid võiksid olla rohkem kaasatud ka alusteadusi puudutavate otsuste tegemisse. Kaasamise näiteid on üksikuid, näiteks RESTA programm, kuid valdkondlike ministeeriumite kaasatus ja pühendumus võiks olla senisest suurem.
- Arutamist vajab ETAGi roll valdkondlike ministeeriumite raha jagamisel ning kompetentsi koondamine ühte asutusse selle asemel, et iga ministeerium looks oma rakendusüksuse.
- Kui eesmärgiks on, et baasteadused ja rakendusüuringud oleksid omavahel senisest rohkem seotud, tuleks HTMil ja MKMil ning nende rakendusüksustel senisest oluliselt rohkem koostööd teha. ETAGi nõukogus ja hindamiskomisjonides on EAS ja MKM esindajad esindatud, MKM ja EAS puhul on teaduspoole kaasamine seni tagasihoidlikum.

Teema 3: valdkondliku mitmekesisuse tagamine

- Valdkondliku mitmekesisuse tagamine on mitmetahuline probleem. Ei ole selgeid kriteeriume, mille puhul saame öelda, et süsteem oleks tasakaalus. Sellel teemal on ette valmistamisel RITA uuring, kus otsitakse vastuseid küsimustele, kuidas valdkondlikku mitmekesisust arvestada,

kuidas seda mõista, millised on dimensioonid, kas mitmekesisus peaks olema tagatud valdkonna sees või valdkondade vahel.

- Tuleb kokku leppida, kas mitmekesisus peab olema saavutatud kogu avaliku rahastuse ulatuses või konkreetsete rahastusinstrumentide piires. Alates käesolevast aastast minnakse üle algoritmipõhisele arvutusele uurimistoetuste puhul, kuid uurimistoetused on ainult üks osa teadusrahast.

Järgmiseks koosolekuks oodatakse töörühma liikmetelt tagasisidet ETAG saadetud dokumendi kohta.

HTM ja MKM ülesanded seaduse tasandil

HTMil ja MKMil on valmimas ühine strateegia, kuid koostöö kahe ministeeriumi vahel vajab parandamist. Arutamist vajab, kas seaduse tasandil on vaja ministeeriumite vaheline koostöö reguleerida.

HTM vaates on regulatsioon kohati liiga detailne. Lisada on vaja HTM vastutus TA tegevuse koordineerimise kontekstis. Hetkel on see roll Vabariigi Valitsusel, kuid TA koordineerimisel võiks osaleda ka Riigikantselei. Kuna ilmselgelt on see ülesanne Riigikantselei jaoks liiga suur, siis peab siin ka HTM roll olema.

MKM ülesannete osas tuleb mõned muudatused sisse viia, kuid need ei ole väga mahukad. Sõnastused tuleks üle vaadata ja ühtlustada, samuti selgelt välja tuua kes mille eest vastutab (näiteks seire). MKM on innovatsiooni teema kajastamist TAKSis arutanud, kuid hetkel ei ole vastust, kui palju oleks vaja TAKSis reguleerida ja mis oleks selle eesmärk. Innovatsioon on hetkel TAKSis kajastatud MKM ülesannete kaudu, mis on seaduses hästi kajastatud. Sarnaselt ETAGiga võiks seaduses olla toodud ka EAS või mõne muu MKM rakendusasutuse roll. Oluline on nimetada mitte konkreetset rakendusasutust, vaid tema rolli ja ülesandeid. MKM ootab innovatsiooni kajastamise osas ettepanekuid, kuid tuleb järgmisel koosolekul välja ka oma ettepanekutega. Innovatsiooni võiks seaduse tasandil kajastada sarnaselt TA tegevusega, et innovatsiooniga seotud tegevuspõhimõtted oleksid kirjas ja arusaadavad.

HTM ja MKM ülesandeid tuleb juurde ka teistest töörühmadest, näiteks rahastamise ja teaduseetika töörühmast, kus arutatakse näiteks riiklike programmide küsimust ja riiklike süsteemide ülesehitamist. MKM annab enne järgmist töörühma koosolekut kirjaliku sisendi seoses MKM ülesannetega ning innovatsiooni kajastamisega TAKSis. KA HTM vaatab oma ülesanded TAKSis üle ning teeb konkreetsed ettepanekud olemasoleva sõnastuse muutmiseks.

Teaduste Akadeemia kajastamine TAKSis

Teaduste Akadeemia peaks seadusesse teadlaste ühendusena alles jääma, kuid arutamist vajab, kas TAKSis tuleb sellele ühendusele ette näha ka mingeid rolle. Mitmetes riikides on olnud küsimuseks, kas Teaduste Akadeemia on korraldav ja otsustav või esindav kogu. Akadeemia valib ise oma liikmed, kuid liiget ei valita tööle, vaid ennast esindama. Teadlane esindab Akadeemias teadust ja iseennast, mitte asutust, millega ta seotud on. Akadeemias on erinevalt ETAGist suur teaduslik kompetents, mida oleks kasulik TA süsteemi jaoks rakendada. Hetkel korraldab Teaduste Akadeemia uurija-professorite valimist ja riiklike teaduspreemiate jagamist, mis on kompetentsipõhine töö. Aeg-ajalt koostab ka erinevaid raporteid kindlate teemade kohta. Samas on akadeemikud oma igapäevatööga nii hõivatud, et neile ei ole võimalik väga suurt rolli anda. Ülesanne võiks seisneda pigem mõne perioodiliselt ilmuva ülevaate või seisukoha avaldamises. Seda ülesannet saab realiseerida ka esindajate nimetamisega

otsustavatesse ja nõuandvatesse kogudesse, võimalik on moodustada ka spetsiaalseid töörühmi või komisjone. Üksikute rahastamisinstrumentide väljatoomine seaduses seoses Teaduste Akadeemiaga ei ole vajalik.

Teaduste Akadeemia esitab järgmiseks koosolekuks seisukoha enda rolli kohta TA süsteemis.

Kokkuvõte

Eelnevate arutelude kokkuvõtted on saadaval HTM kodulehel <https://www.hm.ee/et/taks>. Seal on viimane seis TAKS VTK ja eelnõu koostamise kulgemisest. Teemasid, mis on üles tulnud mitmes töörühmas, arutab juhtkomisjon, töörühmi aruteludeks kokku ei liideta.

Järgmiseks koosolekuks ootame sisendit Eesti Teaduste Akadeemialt nende rolli kohta TAI süsteemis, samuti MKMilt seoses MKM ülesannetega ning innovatsiooni kajastamisega TAKSis. KA HTM vaatab oma ülesanded TAKSis üle. Materjalid saadetakse töörühmale enne koosolekut kirjalikult. Tagasisidet oodatakse enne koosolekut ETAG saadetud dokumendi kohta.

Järgmine koosolek toimub 15.detsembril kell 11-13.

Kokkuvõtte koostas

Mariann Saaliste